

Koronaepidemian vaikutukset suomalaisten alkoholinkulutukseen – kokonaisarvio kevään ja kesän 2020 muutoksista

PÄÄLÖYDÖKSET

- Koronaepidemia ja sen rajoitustoimet vähensivät suomalaisten arvioitua alkoholin kokonaiskulutusta keväällä ja kesällä 2020.
- Suurin muutos nähtiin alkoholijuomien hankintakanavissa: vähittäismyynti kasvoi matkustajatuonnin pysähtyttyä ja anniskelupaikkojen sulkeututtua.
- Alkoissa ja päivittäistavaraupoissa alkoholin myynti lähti kasvuun heti hallituksen julkaistua tietoja varautumistoimenpiteistä ja suosituksista maaliskuussa 2020.
- Eri juomalajien suosiossa ei nähty suuria muutoksia.
- Alkoholin vähittäismyynti kasvoi eniten Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Ahvenanmaalla. Tästä ei kuitenkaan voida päätellä kokonaiskulutuksen kasvaneen näillä alueilla.
- Kyselyyn vastanneista valtaosa (80 %) arvioi kulutuksensa pysyneen ennallaan, 12 prosenttia katsoi vähentäneensä ja 8 prosenttia lisänneensä alkoholinkäyttöään. Kulutustaan eniten muuttaneissa väestöryhmissä (alle 35-vuotiaat ja ne, joiden taloudellinen tilanne oli heikentynyt) oli muita vastaajaryhmiä enemmän sekä niitä, jotka vähensivät kulutustaan, että niitä, jotka lisäsivät kulutustaan.

Pia Mäkelä

Tiina Ylöstalo

Katariina Warpenius

Thomas Karlsson

Marke Jääskeläinen

Timo Ståhl

Sähköpostit muotoa:
etunimi.sukunimi@thl.fi

Tässä julkaisussa muodostetaan kokonaiskuva siitä, miten alkoholinkulutus Suomessa muuttui koronaepidemian ensimmäisen aallon aikana ja rajoitustoimien seurauksena keväällä ja kesällä 2020. Erilaisia alkoholinkulutusta koskevia tilastoja on julkaistu jo aiemmin. Yksittäiset tilastot eivät kuitenkaan anna kokonaisuudesta oikeaa kuvaa tilanteesta, jossa alkoholijuomien hankintakanavat muuttuivat rajusti rajoitustoimien seurauksena: anniskelusaatavuus loppui, ja mahdollisuus alkoholijuomien matkustajatuontiin väheni jyrkästi matkustusrajoitusten vuoksi. Alkoholijuomien hankintakanavista tarjolla olivat lähinnä Suomen sisäiset vähittäismyyntikanavat eli päivittäistavara-kaupat ja Alkon myymälät.

Alkoholinkulutuksen muutoksia koskevassa kokonaisarviossa yhdistetään tietoja Alkojen ja päivittäistavara-kauppojen myyntitiedoista sekä viranomaistietoja anniskelukulutuksesta. Lisäksi arvioidaan muutoksia alkoholin matkustajatuonnissa, joka on keskeisin tilastoimattoman alkoholinkulutuksen osa. Käytämme myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen väestötutkimuksen tietoja kuvaamaan väestön kulutuskäyttäytymisen muutosta ja eroja väestöryhmittäin. (Ks. Näin tutkimus tehtiin -laatikko.) Yhdessä nämä tiedot antavat monipuolisen kuvan siitä, miten alkoholia käytettiin Suomessa keväällä ja kesällä 2020 ja miten tilanne erosi vuotta aiemmasta.

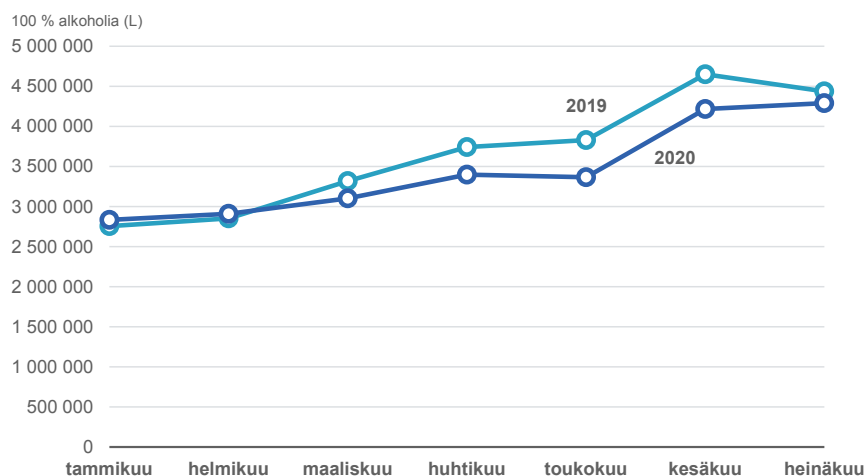
Koronarajoitukset supistivat alkoholin saatavuutta ulkomailta ja anniskelupaikoista

Koronaepidemian leviämistä torjuttiin Suomessa muun muassa valmiuslakiin perustuvilla rajoitustoimilla, jotka vaikuttivat suomalaisten elämään ennennäkemättömillä tavoilla. Osa rajoitustoimista oli säädösperusteisia, osa suositus- ja ohjausluonteisia. Ulkomaanmatkailua rajoitettiin, anniskeluravintolat olivat suljettuina, voimassa oli etätyösuositus, koulut olivat etäopetuksessa, kokoontumisrajoitukset olivat tiukat, yli 70-vuotiaat eristäytyivät koteihinsa ja Uusimaa oli hetken suljettuna. Kaikki tämä johti yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa suomalaisten elinpiiri keskittyi yksityiselle elämäntilanteelle – ja koteihin. Näitä rajoituksia purettiin asteittain, kun koronaepidemia Suomessa saatiin hallintaan.

Poikkeusolot kestivät kaikkiaan kolme kuukautta koronaepidemian ensimmäisen aallon aikana (16.3.–16.6.2020 eli viikon 12 alusta viikon 25 alkupuolelle). Jo tätä ennen, 12.3.2020, hallitus piti ensimmäisen tiedotustilaisuuden varautumistoimenpiteistä ja suosituksista, mikä oli lähtölaukaus epidemian rajoitustoimille. Valtioneuvoston asetuksen mukaan (M 15/2020 vp) ravintolat kaikissa Suomen maakunnissa suljettiin ja vain ulosmyynti oli sallittua 4.4.–31.5.2020 (viikon 14 lopulta viikon 22 loppuun), mutta monet ravintolat olivat koronaviruskriisin johdosta käytännössä suljettuina jo aiemmin. Kansanterveyden ja terveysturvallisuuden vuoksi myös Suomen rajat suljettiin pikaisella aikataululla. Rajanylityspaikkoja suljettiin ja sisärajarastukset tulivat voimaan 19.3.2020. Kaikki tämä johti siihen, että alkoholin saatavuus ulkomailta ja anniskelupaikoista supistui voimakkaasti.

Kokonaiskulutus väheni Suomessa

Kuviossa 1 on arvioitu alkoholin kokonaiskulutuksen muutosta Suomessa alkuvuodesta 2020 verrattuna vuoteen 2019 (ks. Näin tutkimus tehtiin -laatikko). Suomalaisten kokonaiskulutus on tämän arvion mukaan vähentynyt koronaepidemian ensimmäisen aallon aikana edeltävän vuoden kulutuslukuihin verrattuna. Ero oli suurimmillaan huhtikuusta kesäkuuhun, jolloin arvioitu kokonaiskulutus oli noin kymmenen prosenttia alemmalla tasolla kuin vuonna 2019.

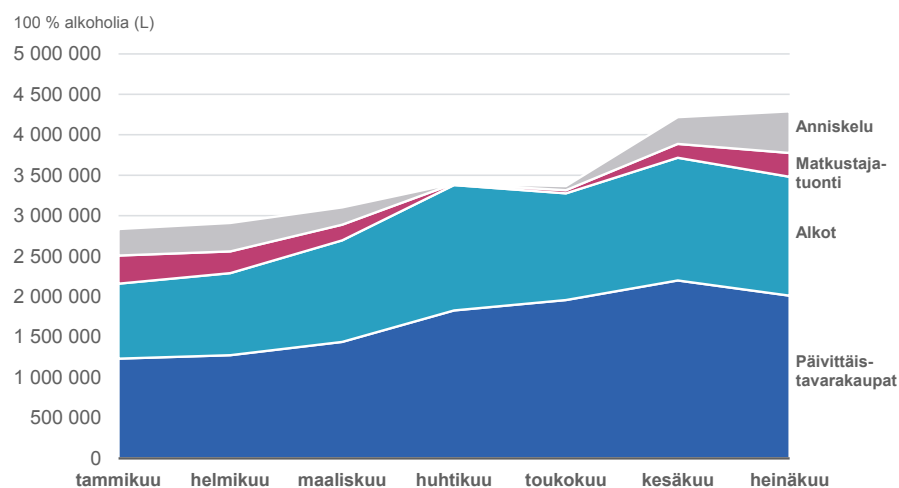
Lähteet: THL/Valvira, Alko, SOK, Tilastokeskus.

Kuvio 1. Arvioitu alkoholin kokonaiskulutus kuukausittain, tammikuusta heinäkuuhun 2020 ja 2019

Kuvion 1 arvio alkoholin kokonaiskulutuksesta perustuu jossain määrin erilaisiin tietoihin kuin tavanomainen kokonaiskulutustilastointi. Alkojen myynti on mukana tarkimmassa muodossa, toteutuneen myynnin mukaisena. Päivittäistavarakauppojen myynti on arvioitu S-ryhmän toteutuneen myynnin mukaan. Anniskelumyynnin tilasto perustuu kuukausittaisiin ravintoloiden ostoihin (ei myyntiin), ja matkustajatuonnin muutoksia on arvioitu matkustajamääriä koskevien tilastojen pohjalta.

Alkoholia hankittiin vähittäismyynnistä – kulutus keskittyi yksityiseen elinpiiriin

Kuviossa 2 on näytetty arvio kuukausittaisesta alkoholin myynnistä tammikuusta heinäkuuhun 2020 sen mukaan, mistä alkoholia on hankittu. Kuvio osoittaa hyvin selvästi sen, mikä jo koronaepidemian rajoitustoimien perusteella voidaan ennakoida: poikkeusolojen aikana kaikesta kulutetusta alkoholista huomattavasti aikaisempaa suurempi osa hankittiin Alkoista ja päivittäistavarakaupoista. Anniskelupaikkojen ja matkustajatuonnin osuus kutistui lähes olemattomaksi huhtikuun ja toukokuun aikana. Tavanomaisina vuosina alkoholia hankitaan lisääntyvässä määrin kaikista hankintakanavista kevään ja kesän koittaessa, ja erityisen voimakasta tämä kesäkauden lisäys on matkustajatuonnissa. Vuonna 2020 kevät- ja kesäkauden tilanne oli siis hyvin poikkeuksellinen, koska lähes kaikki alkoholi hankittiin Suomen sisäisestä vähittäismyynnistä.

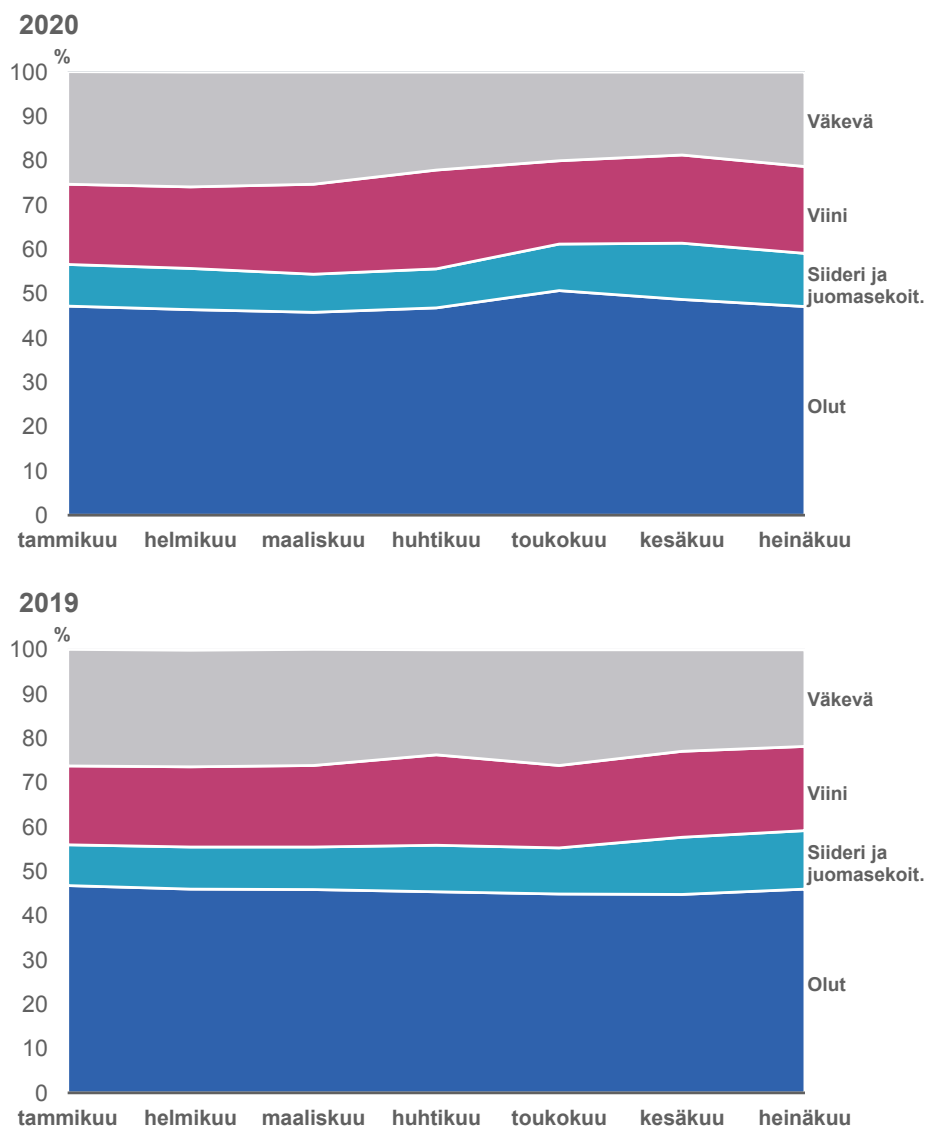

Lähteet: THL/Valvira, Alko, SOK, Tilastokeskus.

Kuvio 2. Arvioitu alkoholin kokonaiskulutus kuukausittain hankintakanavan mukaan, tammikuusta heinäkuuhun 2020

Juomalajien suosiossa ei ollut suuria muutoksia

Seuraava kuvapari kertoo, onko kuluttajien käyttäytymisessä tapahtunut olennaista siirtymää eri juomalajiryhmien välillä koronaepidemian poikkeusolojen aikana (Kuvio 3). Alemmassa kuviossa eli vuonna 2019 kokonaiskulutuksen jakautuminen eri juomalajien välillä vaihtelee melko vähän kuukaudesta toiseen panimojuomien osuuden kuitenkin kasvaessa kesällä. Vuonna 2020 (ylempi kuvio) panimojuomien suosio kasvoi jo loppukeväästä, mutta muutoin merkittäviä siirtymiä juomalajien suosiossa ei ole nähtävissä.

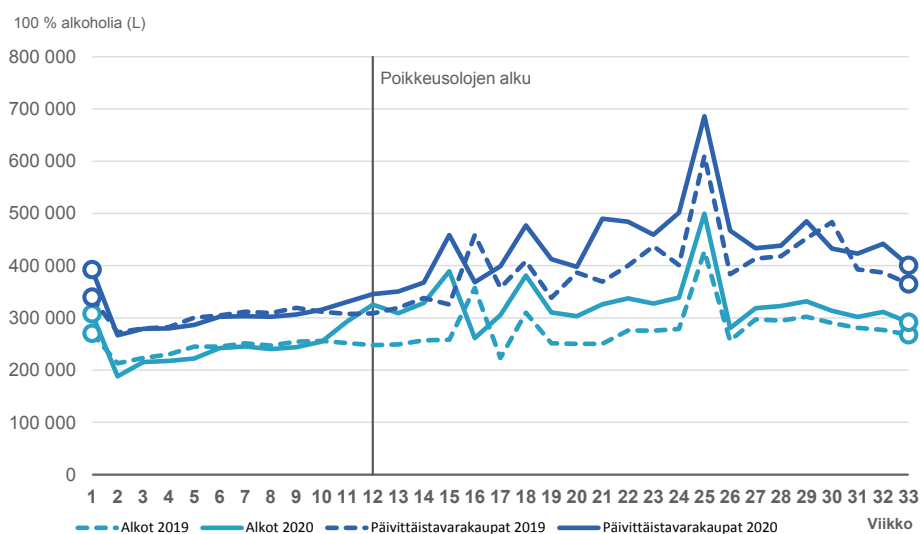

Lähteet: THL/Valvira, Alko, SOK, Tilastokeskus.

Kuvio 3. Arvioidun alkoholin kokonaiskulutuksen jakautuminen kuukausittain juomalajin mukaan, tammikuusta heinäkuuhun 2020 ja 2019

Alkon ja päivittäistavarakauppojen alkoholimyynä kasvoi heti rajoitustoimien alkaessa

Kuviossa 4 on esitetty alkoholin vähittäismyynnin tiedot Alkoissa ja päivittäistavarakaupoissa viikkotasolla vuosina 2019 ja 2020 noin elokuun puoliväliin asti. Kuvioista 4 nähdään, että Alkojen ja päivittäistavarakauppojen myynti kasvoi selvästi heti viikolla 11, jolloin hallitus piti ensimmäisen pysäyttävän tiedotustilaisuutensa varautumistoimenpiteistä ja suosituksista. Myynti pysyi selvästi tavallista korkeammalla tasolla vähittäismyynnissä ja erityisesti Alkossa aina poikkeusajan päättymiseen ja juhannukseen asti. Sen jälkeenkin myynti on hieman edellisvuotta suurempaa, mutta ero on pienempi kuin poikkeusaikana.

Lähteet: Alko, SOK.

Kuvio 4. Viikoittainen alkoholijuomien myynti Alkoissa ja päivittäistavarakaupoissa* vuosina 2019 ja 2020 viikkoon 33 asti (vuonna 2020 16.8. asti)

* Päivittäistavarakauppojen myynti on päätelty S-ryhmän myyntitietojen pohjalta. Tiedot on korotettu vastaamaan koko päivittäistavarakaupan myyntiä. Pääsiäinen aiheuttaa viikkoon myyntipiikin: vuonna 2019 viikkoon 16 ja vuonna 2020 viikkoon 15.

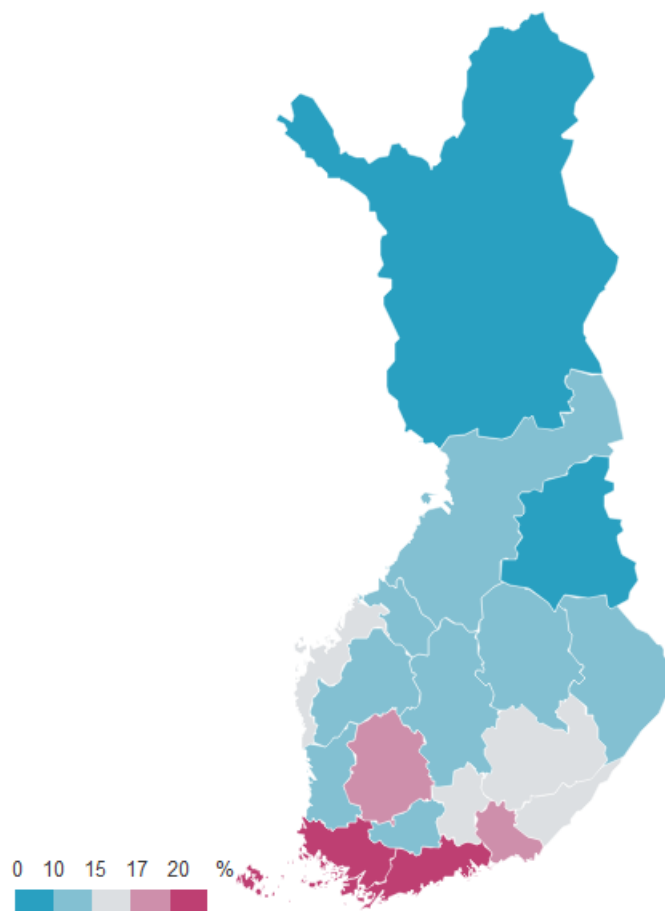
Koska viikoittaista tietoa myynnistä saadaan vain myyntiään kasvattaneista hankintakanavista eli Alkoista ja päivittäistavarakaupoista, kuvion 4 tuloksia ei pidä tulkita kokonaiskulutuksen kasvuna. Koronapoikkeusolojen aikana suomalaiset vähittäismyymäläkanavat olivat hetkellisesti lähes ainoat alkoholin hankintakanavat (ks. kuvio 2). Niinpä vähittäismyynni kasvoi, vaikka kokonaiskulutus väheni.

Alkoholin vähittäismyynni kasvoi eniten Etelä- ja Lounais-Suomessa

Kuviossa 5 tarkastellaan, miten lisääntyneen vähittäismyynnin kasvuprosentit vaihtelivat maakunnittain. Kuvio 5 näyttää, kuinka paljon korkeampaa Alkon ja päivittäistavarakauppojen yhdistetty myynti oli kevään ja alkukesän aikana verrattuna samoihin viikkoihin vuonna 2019 eri maakunnissa. Koko Suomessa kasvu oli 16 prosenttia. Kuviossa 5 sinivihreällä sävyllä näkyvät tätä pienemmät alkoholin vähittäismyynnin kasvuprosentit ja punaisella tätä suuremmat kasvuprosentit.

Tulos on melko systemaattinen niin, että pohjoisempana kasvuprosentti oli pienempi, ja mitä enemmän siirrytään etelää ja lounasta kohti, sitä suurempia vähittäismyynnin kasvuprosentit olivat. Suurinta kasvu oli Ahvenanmaalla, 58 prosenttia. Alkoholin vähittäismyynni kasvoi runsaasti myös Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa.

Valitettavasti emme voi päätellä, kertovatko maakuntien erot vähittäismyynnin muutoksissa maakuntien kokonaiskulutuksen muuttumisesta vai vain eroista siinä, kuinka paljon hankintakanavien välillä on tapahtunut muutosta. Ahvenanmaalla ja ehkä muutoinkin Etelä-Suomessa matkustajatuonti on voinut kattaa suuremman osan kokonaiskulutuksesta, ja tämän hankintakanavan sulkeutuminen on voinut siksi lisätä Suomen sisäistä vähittäismyynniä erityisesti näillä seuduilla. Vastaavasti anniskelumyynnin osuus lienee suurinta suurissa kaupungeissa ja ruuhka-Suomessa, jolloin anniskelumyynnin loppuminen kasvattanee näiden alueiden vähittäismyynniä. Lapissa kasvua ei ollut prosenttiakaan, mikä heijastanee turistien ja heidän ostotensa vähenemistä.

Lähteet: Alko, SOK.

Kuvio 5. Alkon ja päivittäistavarakaupan alkoholimyynnin kasvuprosentit maakunnittain vuoden 2020 viikoilla 11–25 verrattuna vuoden 2019 vastaavaan aikaan. Koko maassa kasvu oli 16 prosenttia.

Kulutuksen muutos ei jakaudu tasaisesti väestöryhmittäin

Yllä kuvatut tilastot antavat parhaan arvion siitä, miten suomalaisten alkoholinkäyttö on keskimäärin muuttunut kevään ja kesän 2020 aikana. Tilastot eivät kuitenkaan kerro vaihtelusta keskiarvon ympärillä eivätkä eroista väestöryhmien välillä. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja terveysministeriön tutkimuskeskuksen yhteistyössä tehdystä väestökyselystä, jossa yksi kysymyksistä koski alkoholinkäyttöä. Taulukossa 1 on näytetty vastaajien oma näkemys siitä, ovatko he lisänneet vai vähentäneet alkoholinkäyttöään.

Vastaajista valtaosa (80,5 %) arvioi kulutuksensa pysyneen ennallaan, mutta 12,0 % katsoi vähentäneensä ja 7,5 % lisänneensä alkoholinkäyttöään (Taulukko 1). Näiden lukujen voidaan katsoa tukevan tilastojen antamaa kuvaa siitä, että suomalaisten alkoholinkulutus väheni koronaepidemian ensimmäisen aallon aikana. Tulosten tulkintaan tuo kuitenkin epävarmuutta se, ettemme tiedä miltä vastaava tulos näyttäisi tavallisena vuonna – epäilemättä normaalistikin osa ihmisistä on vähentänyt ja osa lisännyt kulutustaan.

Tarkastelluista väestöryhmistä jokaisessa oli enemmän oman ilmoituksensa mukaan alkoholinkulutustaan vähentäneitä kuin kulutustaan lisänneitä vastaajia. Eri väestöryhmien välillä oli kuitenkin eroja siinä, kuinka suuri osa raportoiti alkoholinkulutuksensa muuttuneen. Verrattuna muihin vastaajiin, kulutuksensa vähenemisestä ilmoittivat useammin miehet, alle 35-vuotiaat, korkeammin koulutetut, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin HUS:n alueella asuvat, keväällä kyselyyn osallistuneet sekä vastaajat, joiden taloudellinen tilanne oli heikentynyt. Kiinnostava havainto on, että näissä samoissa ryhmissä, joissa oli muita ryhmiä suurempi osa

kulutustaan vähentäneitä, oli usein myös muita ryhmiä suurempi osa kulutustaan lisänneitä. Tämä oli erityisen selvästi nähtävissä alle 35-vuotiailla, joista kulutustaan lisänneitä oli kaksinkertaisesti yli 60-vuotiaisiin verrattuna, sekä vastaajilla joiden taloudellinen tilanne oli heikentynyt.

Taulukko 1. Niiden vastaajien osuus, joiden mielestä oma alkoholinkulutus on vähentynyt, pysynyt ennallaan tai lisääntynyt koronaepidemian tai sen rajoitustoimien vuoksi, eri taustatekijöiden mukaan

		n	Vähentänyt (%)	Ennallaan (%)	Lisännyt (%)	Yhteensä (%)
Kaikki		3525	12,0	80,5	7,5	100
Sukupuoli	Mies	1400	14,0	77,3	8,8	100
	Nainen	2125	10,7	82,5	6,7	100
Ikä	<35	836	24,7	66,2	9,1	100
	35-59	1932	8,5	83,4	8,1	100
	60+	757	6,9	88,6	4,5	100
Taloudellinen tilanne heikentynyt	Ei	2670	11,0	82,7	6,3	100
	Kyllä	820	15,2	73,4	11,3	100
Koulutusvuodet	≤14	1379	10,7	82,5	6,8	100
	14-	2130	12,7	79,3	8,1	100
Alue	HUS*	1590	14,1	77,6	8,3	100
	Muu	1935	10,3	82,8	6,9	100
Milloin vastasi	27.4.-31.5.	2048	12,9	79,6	7,5	100
	1.6.-	1477	10,8	81,6	7,6	100

*HUS: Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri

Johtopäätökset

Suomalaisten alkoholinkulutus väheni edelliseen vuoteen verrattuna koronaepidemian ja sen rajoitustoimien yhteydessä keväällä ja alkukesästä 2020. Myös väestötutkimuksen vastaukset antoivat tukea tälle tulokselle: kaikissa väestöryhmissä suurempi osa ihmisistä kertoi vähentäneensä kulutustaan kuin lisänneensä sitä. Tilastojen perusteella tilanne normalisoitui, kun rajoitukset purettiin kesällä 2020.

Tilastot kertoivat, että suurin muutos tapahtui alkoholin hankintakanavissa: anniskelukulutus ja matkustajien alkoholituonnit vähenivät tai ajoittain jopa tyrehtyivät lähes kokonaan, ja vastaavasti alkoholiostokset Alkoista ja päivittäistavaraupoista lisääntyivät. Muiden tilastoimattoman alkoholinkulutuksen lähteiden kuin matkustajatuonnin (esim. kotivalmistus ja verkko-ostokset) määriä ei pystytty arvioimaan. Esimerkiksi ulkomailta haetun halvemman alkoholin ostoja on osin voitu korvata tilaamalla alkoholia verkosta. Aiempien kyselyiden mukaan tällaisia ostoksia tehneiden määrät ovat kuitenkin olleet erittäin pieniä eikä ole todennäköistä että suurikaan prosentuaalinen kasvu voisi merkittävästi vaikuttaa alkoholin kulutuksen kokonaiskuvaan.

Alkoholipolitiikassa ei ole tämän tarkastelujakson aikana tapahtunut sellaisia muutoksia (kuten verojen korotuksia), jotka selittäisivät suomalaisten alkoholinkulutuksessa havaittavia muutoksia keväällä ja kesällä 2020. Myöskään vähittäismyynti- ja anniskelulupien määrissä ei ole tapahtunut sellaisia suuria muutoksia, jotka selittäisivät kulutusmuutoksia (Valviran luparekisterin tiedot). Kevään ja kesän 2020 alkoholinkulutuksen muutosten voidaan siis katsoa johtuvan ennen kaikkea koronaepidemiasta ja sen leviämistä hillinneistä rajoitustoimista.

Vuonna 2020 nähdyt muutokset olivat jyrkempiä versioita Suomessa jo aikaisemmin havaituista trendeistä alkoholin kulutuksessa. Jo vuodesta 2007 lähtien alkoholin kokonaiskulutus on Suomessa pääsääntöisesti vähentynyt, mikä johtuu merkittävilta osin useista alkoholiveron korotuksista ja vuoden 2008 jälkeisestä talouden

laskusuhdanteesta. Vuonna 2019 kokonaiskulutus väheni lähes neljä prosenttia ja oli tasan 10 litraa 100-prosenttista alkoholia 15 vuotta täyttäneellä kohden (Alkoholijuomien kulutus 2019, THL; Valvira).

Anniskelumyynnin loppuminen merkitsi alkoholinkulutuksen siirtymistä aiempaa suuremmissa määrin kotiympäristöihin ja yksityisiin tilanteisiin. Myyntitilastojen perusteella alkoholijuomien anniskelukulutuksen osuus suomalaisten alkoholinkulutuksesta on vähentynyt huomattavasti kahden viime vuosikymmenen aikana. Kun anniskelukulutuksen osuus on pienentynyt 2000-luvulla, alkoholia käytetään aiempaa enemmän kotiympäristöissä. (Warpenius & Mäkelä 2018.) Voidaan puhua alkoholinkäytön ”kotiutumisesta” (Tigerstedt & Härkönen, 2016). Alkoholien haitallinen käyttö kodeissa heijastuu myös lapsiin ja nuoriin (Holmila ym. 2016).

Kokonaiskulutuksen väheneminen on kansanterveyden kannalta myönteinen kehityssuunta. Normaalitylanteissa kokonaiskulutuksen väheneminen on ollut voimakkaasti sidoksissa pienempään alkoholikuolemien ja muiden haittojen odotettuun määrään. Nytkin havainto kokonaiskulutuksen vähenemisestä luo odotuksen, että vakavien alkoholihaittojen kuten alkoholikuolleisuuden ei pitäisi lisääntyä, ainakaan paljoa.

Vuoden 2020 poikkeuksellinen tilanne on kuitenkin voinut muuttaa niitä mekanismeja, joiden vuoksi kokonaiskulutus ja haitat käyvät käsi kädessä: yleensä väestö lisää tai vähentää kulutustaan kollektiivisesti, niin että koko kulutuksen jakauma siirtyy joko korkeampaa tai matalampaa kulutustasoa kohti. Nyt väestötutkimuksen vastaukset kertovat, että nuorten joukosta löytyy vanhempiin vastaajaryhmiin verrattuna suurempi osa kulutustaan vähentäneistä ja myös suurempi osa kulutustaan lisänneistä vastaajista. Vastaavasti niistä vastaajista, joiden taloudellinen tilanne oli heikentynyt, suurempi osa vähensi kulutustaan mutta myös suurempi osa ilmoitti lisänneensä kulutustaan verrattuna niihin, joiden taloudellinen tilanne ei ollut heikentynyt. Koronaepidemiaan ja sen rajoitustoimiin reagoitiin siinä näissä alkoholinkulutustaan eniten muuttaneissa ryhmissä jossakin määrin kaksijakoista ja poikkesi tavanomaisesta alkoholinkulutuksen kollektiivisesta muuttumisesta väestössä. Myös muissa väestöryhmissä, joissa kulutus muuttui muita enemmän, nähtiin merkkejä tästä muutoksen kaksijakoisuudesta.

Koronaepidemia ja sen rajoitustoimet voivat aiheuttaa kaksijakoista alkoholinkulutuksen muutosta monesta syystä. Ne aiheuttavat monille ihmisille suurta stressiä muun muassa taloudellisten tai terveyden ja sosiaalisiin kontakteihin liittyvien huolien vuoksi. Osa huolestuneista ihmisistä voi reagoida tinkimällä ylimääräisistä kustannuksista ja säästämällä pahan päivän varalle, ja toiset voivat käyttää aiempaa enemmän alkoholia tunne-elämänsä säätelyä varten. Sosiaaliset alkoholinkäyttäjät ovat voineet vähentää kulutustaan sosiaalisten tilaisuuksien vähentymisen vuoksi, kun taas kodeissaan tüssuttelevien riski- tai ongelmakäyttäjien kulutus on saattanut samaan aikaan lisääntyä esimerkiksi etätöiden mahdollistaessa tämän aiempaa helpommin.

Vaikka myös humalajuominen on vähentynyt aikuisväestössä viime vuosina (Karlsson & Raitasalo 2019), edelleen noin 13 prosenttia väestöstä (eli 560 000 suomalaista) käyttää alkoholia niin, että heillä on kohonnut pitkäaikaisten terveyshaittojen riski (Lintonen & Mäkelä 2018). Yhdistettynä yllä kuvattuun havaintoon siitä, että osa ihmisistä on reagoinut koronatilanteeseen lisäämällä alkoholinkulutustaan, uhkana voi olla alkoholien riski- ja ongelmakäytön yleistyminen yksityisissä kotiloissa siitä huolimatta, että kokonaiskulutus väheni. Näin ollen koronakriisi voi aiheuttaa myös alkoholiongelmiensa näkökulmasta haasteita palvelujärjestelmälle, jossa erityisesti työikäisten alkoholinkäyttöön voitaisiin ennaltaehkäisevästi puuttua nykyistä tehokkaammin (ks. Paljärvi & Mäkelä 2019).

Kirjallisuutta

Holmila M, Raitasalo K & Tigerstedt C (toim.) (2016). Sukupolvien sillat ja kasvamisen kareikat - vanhemmat, lapset ja alkoholi. Teema 25. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-738-1>

Karlsson T & Raitasalo K (2019). WHO:n kansanterveystyö tuottaa tulosta alkoholihaittojen ehkäisyssä. Tutkimuksesta tiiviisti 24. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-370-0>

Karlsson T, Mäkelä P, Tigerstedt C & Keskimäki I (2019). The Road to the Alcohol Act 2018 in Finland: A conflict between public health objectives and neoliberal goals, Health Policy. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2019.10.009>

Lintonen T & Mäkelä P (2018). Kuinka suuri osa juomisesta on riskikäyttöä? <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-146-1> s. 39–48.

Mäkelä P, Härkönen J, Lintonen T, Tigerstedt C & Warpenius K (toim.) (2018). Näin Suomi juo – Suomalaisten muuttuvat alkoholikäyttötavat. Teema 29. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-146-1>

Paljärvi T & Mäkelä P (2019). Työikäisten alkoholin ongelmakäyttöön tulee puuttua terveydenhuollon kaikilla tasoilla. Tutkimuksesta tiiviisti 32. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-534-9>

Tigerstedt C & Härkönen J (2016). Juomisen kotiutuminen. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-738-1> s. 118–128.

Warpenius K & Mäkelä P (2018). Missä suomalaiset juovat? <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-146-1> s. 112–124.

Tämän julkaisun viite:

Mäkelä P, Ylöstalo T, Warpenius K, Karlsson T, Jääskeläinen M, Ståhl T (2020) Koronaepidemian vaikutukset suomalaisten alkoholinkulutukseen – kokonaisarvio kevään ja kesän 2020 muutoksista. Tutkimuksesta tiiviisti 30/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Tämä raportti on tehty osana ”COVID-19 pandemia ja sen vaikutukset alkoholinkulutukseen, rikollisuuteen ja päihdepalveluihin Suomessa (COVALC)” tutkimushanketta, joka on saanut rahoitusta Alko Oy:ltä (yhtiökokouspäätös). Rahoittajalla ei ole oikeutta vaikuttaa tutkimuksen sisältöön tai julkaisupäätöksiin.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-556-8 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-556-8>

Näin tutkimus tehtiin:

Alkoholinkulutuksesta saatiin tilastotietoja eri lähteistä, kustakin hankintakanavasta erikseen. Vuotta 2019 käytettiin vertailuvuotena vuodelle 2020. Pääsiäinen lisää merkittävästi sen kuukauden alkoholin myyntiä, jolle pääsiäispäivät osuvat, mikä voi sotkea kuukausivertailua. Pääsiäinen osui huhtikuuhun sekä vuonna 2019 että vuonna 2020 (mutta maaliskuuhun vuonna 2018, mistä syystä se jätettiin vertailusta pois).

Alkon viikoittaiset myyntitiedot saatiin suoraan Alkosta ja ne perustuvat myyntiin Alkosta asiakkaalle.

Päivittäistavarakauppojen myynnistä tietolähteenä käytettiin S-ryhmän (SOK) myyntitietoja. [S-ryhmän markkinaosuus](#) kaikesta päivittäistavarakaupasta on lähes puolet. S-ryhmän myyntimäärät kerrottiin luvulla, joka nosti myydyt litrat koko päivittäistavarakaupan myytyjen litrojen tasolle. Tämä luku saatiin laskemalla koko vuoden 2019 S-ryhmän ja päivittäistavarakaupan tilastoidun alkoholinmyynnin suhde. Raportointiin valittiin S-ryhmän myynnin pohjalta tehdyt arviot sen sijaan, että olisi käytetty Valviran tilastotietoja vähittäismyynnistä. S-ryhmän myynnin avulla päätelty päivittäistavarakauppojen myynti ja Valviran tilastoima päivittäistavarakauppojen myynti olivat hyvin lähellä toisiaan valtaosassa kuukausia vuosina 2018–2020, joiden osalta tuloksia vertailtiin valintaa tehtäessä. Yksi poikkeuksista oli toukokuu 2020, jolloin tilastoitu myynti oli jonkin verran vähäisempää kuin S-ryhmän myyntien avulla päätelty päivittäistavarakaupan myynti. Valviran tilastot perustuvat myyntiin tukkukaupasta vähittäismyymälään, ei asiakkaalle, kun taas S-ryhmän myyntiluvut perustuvat myyntitapahtumiin kaupasta kuluttajalle. Tästä syystä S-ryhmän myyntitietojen arveltiin antavan tarkemman kuvan alkoholinmyynnin kuukausimuutoksista.

Anniskelumyynnin kuukausittaiset tiedot saatiin Valvirasta.

Arvio alkoholin matkustajatuonnin kuukausittaisesta määrästä on tehty yhdistämällä tietoa kahdesta tietolähteestä. Ensin vuotta 2020 edeltäneen tilanteen perusteella laskettiin odotettu kuukausittainen alkoholin matkustajatuontimäärä käyttäen [matkustajatuontitilastoa](#): vuoden 2019 alkoholin matkustajatuonnin kokonaismäärä jaettiin eri kuukausille vuosien 2017–19 keskimääräisen kuukausittaisen vaihtelun mukaisesti. Arvio alkoholin matkustajatuonnin vähenemisestä odotettuun matkustajatuontiin verrattuna perustui Tilastokeskuksen tilastoihin maahan saapuneiden matkustajien lukumäärästä. Oletimme molempien kuukausittaisen muutosten vuosien 2019 ja 2020 välillä olevan samansuuruiset. Pelkkä alkoholin matkustajatuontikyselyaineisto vuodelle 2020 arvioitiin liian pieneksi kuukausittaisten määrien arvioimista varten, mutta nämä vaihtoehdot arviot antoivat varsin yhdenmukaisen kuvan matkustajatuonnin voimakkaasta vähenemisestä ja sitten elpymisestä.

Väestöryhmien eroja kulutuksen muuttumisessa selvitettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen satunnaisotantaan pohjautuvan [serologisen vasta-ainetutkimuksen](#) yhteydessä tehdyn väestökyselyn avulla. Mukana oli vastauksia aikaväliltä 28.4.-20.9.2020. Kysymys alkoholista kuului: ”Onko koronaepidemia tai sen rajoittamistoimet vaikuttaneet arkielämääsi?” Tätä seurasi 19 kohdan lista, joista yksi oli ”Alkoholinkäyttö”. Vastausvaihtoehdot olivat 1) ei vaikutusta, 2) kyllä, vähentynyt, 3) kyllä, lisääntynyt, 4) ei koske minua. Raportoinnissa kohdat 1 ja 4 yhdistettiin.